

Received-Makale Geliş Tarihi 04.05.2024  
Published-Yayınlanma Tarihi 30.06.2024  
Volume-Cilt (Issue-Sayı), ss/pp 11(108), 1126-1145

Research Article / Araştırma Makalesi  
10.5281/zenodo.12603188

**Reyda Ör**

<https://orcid.org/0009-0006-7628-7273>  
İstanbul / TÜRKİYE

**Doç. Dr. Esin Sarıman Özen**

<https://orcid.org/0000-0003-0553-117X>  
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İstanbul / TÜRKİYE

## İç Mekânda Görsel Algıyı Etkileyen Faktörler: Görsel Algı ve Aidiyet Kavramları Üzerinden Mekânı Okumak

### Factors Affecting Visual Perception in Interior Space: Reading Space Through the Concepts of Visual Perception and Belonging

#### ÖZET

İnsanoğlunun varlığından bu yana mekân tasarımı, mekânın öğeleri ile kurgulanmış, bununla birlikte kültürel, toplumsal, siyasal gibi birçok farklı dinamiği de içinde barındırarak şekillenmiştir. Toplumsal yapıyı oluşturan bu dinamiklerin temelinde, mekânsal bağlılık için aidiyet kavramı yatmaktadır. Bireyler üzerinde tasarım öğelerinin algısal etkilerini saptamak ve aidiyet kavramı üzerinden tasarım anlayışının toplumsal dinamikler ile etkileşimini irdelemek, çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Bu araştırma, tasarım öğelerinin kullanıcılar üzerindeki duygusal etkilerini anlamak ve mekân algısını doğru yönetebilmek adına önemlidir. Bununla birlikte aidiyet kavramını oluşturan dinamiklerin yapıda kullanım biçimlerine, mekân, aidiyet ve birey kapsamında katkılarına değinmek, gelecek çalışmalar için değerlidir.

Çalışma kapsamında, tasarım öğelerinin mekânsal rolü açıklanarak, kullanıcı üzerindeki etkileri aktarılmıştır. Toplumsal tasarım anlayışı kapsamında genel bir çıkarım yapabilmek adına, aidiyet kavramı ve mekân ilişkisi, seçilen örnekler üzerinden analiz edilmiştir. Mekânın form ve biçimlenişinde, her bir donatı elemanının birey üzerindeki algı türünü değiştirdiği, duygusal olarak etkilediğini ve özellikle mekân tasarımının temelinde aidiyet kavramının önemli bir rol oynadığı gözlenmiştir. Evrensel tasarım prensipleri çerçevesinde aidiyet kavramının birey ve mekân arasındaki güçlü bağı ortaya çıkmış; özne olarak değişen bu durumun evrensel olarak da bağlayıcı bir rol üstlendiği görülmüştür. Tasarım öğelerinin toplumsal faktörler ile birlikte ele alınarak tasarlanması, mekân ve birey ilişkisini güçlendirmede etkin rol oynayacaktır.

**Anahtar Kelimeler:** Aidiyet, Mekân algısı, Görsel algı

#### ABSTRACT

Since the existence of humankind, space design has been constructed with the elements of space; at the same time, it took shape encompassing various dynamics such as cultural, social and political. At the foundation of these dynamics that constitute social structure lies the concept of belonging for spatial attachment. The aim of this study is to determine the perceptual effects of design elements on individuals and to examine the interaction of design notions with social dynamics through the concept of belonging. This research is important to understand the emotional effects of design elements on users and to manage the perception of space correctly. Furthermore, it is valuable for future studies to touch upon the way in which dynamics from the concept of belongingness are used in the structure and their contributions within the scope of space, belongingness and the individual.

Within the scope of this study, the spatial role of design elements has been explained, highlighting their effects on users. To make a general inference within the framework of the social design notion, the relationship between belongingness and space has been analyzed through selected examples. It has been observed that in the form and shaping of the space, each reinforcement element changes the perception power of the individual, affects the individual emotionally and especially that the concept of belongingness plays an important role in the foundation of spatial design. Within the framework of universal design principles, the strong link of the concept of belongingness between the individual and the space has emerged; it has been observed that this subjectively changing situation also plays a binding role universally. Designing elements considering social factors will play an effective role in strengthening the relationship between space and the individual.

**Keywords:** Belonging, Perception of space, Visual perception

## 1. GİRİŞ

Çalışmanın ilk adımı, görsel algıyı etkileyen faktörlerin mekânsal etkilerini anlamak, akabinde ise mekân-birey ilişkisindeki etkilerine bakmaktır. İkinci adımda ise mekânsal bağlılığın temelindeki aidiyet kavramını, ait olma kavramını oluşturan dinamikler üzerinden açıklamak ve öznel etkilerden toplumsal sonuçlara ulaşmak hedeflenmiştir.

Barınma ihtiyacı, insanın varlığından bu yana içgüdüsel olarak ihtiyaç duyduğu temel bir olgudur. Mekân kavramı ise, barınma ihtiyacı ile ortaya çıkmıştır. Mekân-birey arasındaki bağın, kişisel müdahalelerle bireysel alanların oluşturulması sonucunda başladığını söylemek mümkündür. Bu bağ, mekânsal aidiyet ile açıklanabilmektedir. Aidiyet, tarih boyunca şehirlerin, ülkelerin yapı ve dokularını belirlemiş, belirlemeye de devam etmektedir. Bu nedenle mimari yaklaşımlarda yapı ve toplumsal etkileşim için aidiyet kavramı oldukça önemlidir.

Yapılan çalışmalarda form kavramına kimliğini kazandıran renk, doku, malzeme, ışık, kompozisyon gibi mekân algısını etkileyen faktörlerin kullanıcı üzerindeki mekânsal algıyı negatif ve pozitif yönde değiştirdiği görülmektedir. Bu nedenle mekânsal algıyı etkileyen faktörler olarak tasarım öğelerinin mekânda bilinçli ve doğru kullanımı, mekân algısını doğru yönetebilmek adına önemlidir.

Özellikle kamusal yapıların çoklu kullanıcıya hitap etmesiyle aidiyeti etkileyen birey, süreç, çevre faktörleri, tasarım öğeleri ile birlikte ele alınmalıdır. Bu şekilde yapının birçok farklı dinamiği bünyesinde barındırması, kullanıcı-mekân aidiyetini güçlendirecek ve yapının çevre ile bütünleşmesini sağlayacaktır.

Yapılan çalışmalar incelendiğinde, görsel algıyı etkileyen öğelerin bilinçsiz kullanımı, mekân algısında karmaşaya sebep olmakta ve mekânı kimliksizleştirmektedir. Bunun sonucunda ise mekân yabancılaşmakta ve kullanıcı ile arasındaki bağ zayıflamaktadır. Yapıda mekân algısını etkileyen faktörlerin tek başına kullanılması, aidiyet duygusu için yeterli olmamaktadır. Ancak aidiyeti etkileyen faktörlerin de yapıya katılmasıyla evrensel bir gerçeklik olan toplumsal aidiyet oluşmaktadır. Bunun sonucunda yapı, kültürel aktarım nesnesi haline gelmektedir. Mekân algısını etkileyen faktörlerin aidiyet kavramını oluşturan dinamikler ile birlikte kullanımı, mekân-birey arasındaki bağı güçlendirmektedir.

Konu kapsamında geniş literatür taraması yapılmıştır. Konuyla ilgili birçok farklı tanım ve açıklama içeren kaynak incelenmiştir ve yapılan çalışmalar incelendiğinde mekân algısı ve aidiyet ilişkisi ile ilgili kapsamlı bir çalışma olmadığı görülmüştür.

Mekân algısını etkileyen öğeler ile birlikte aidiyet ilişkisinde genel bir yargıya ulaşabilmek ve toplumsal çıkarımlar yapabilmek adına, çevre, birey ve süreç faktörleri de konuya dahil edilmiştir. İncelenen örnekler, birbirinden farklı kullanıcıları kapsamıyla tercih edilmiş olup, yapının işlevi, tasarım öğeleri ve aidiyet kavramları ışığında incelenmiştir.

Yapıları tasarım öğeleri ile birlikte aidiyeti etkileyen faktörleri de mekâna dahil etmek, yapının kimliğini belirlemeye yardımcı olacaktır. Bunun sonucunda ise tanımlanan mekânın kimliği ile belirsizliklerin giderilmesi, kullanıcı ve mekân arasındaki bağı güçlendirecektir.

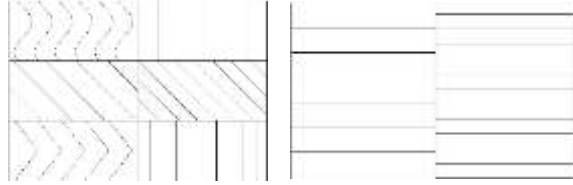
Çalışma kapsamında kalıcı yapılar için toplumsal bağlılığın önemi vurgulanmıştır. Tasarımların öznel değil evrensel çerçevede düşünülmesi gereken bir süreç olduğu aktarılmıştır. Mekân-birey ilişkisinden bahsedildiğinde çok yönlü tasarım sürecinin benimsenmesi gerekliliği vurgulanarak, bundan sonraki çalışmalara katkı sağlanması hedeflenmiştir.

Çalışmanın akışı, form ve biçimin mekândaki fiziksel ve duygusal etkilerinin incelenmesiyle başlayacaktır. Akabinde mekân algısını etkileyen faktörler olarak renk, doku, malzeme, ışık ve kompozisyon, birer tasarım öğesi olarak incelenecektir. Genel yargıya varabilmek adına mekânda aidiyeti etkileyen süreç, çevre ve birey faktörleri, toplumları etkileyen kavramlar olarak analiz edilecektir. Ele alınan başlıklar, çoklu kullanıcıları kapsayan yapılar ışığında incelenerek çıkarımlar yapılacaktır.

## 2. MEKANDA FORM VE BİÇİM

Form ve biçim birbirine entegre ilerleyen ve bütünü oluşturan ayrılmaz parçalardır. Form, kütleli olarak nesneyi tanımlarken, biçim ise form yoluyla aktarılan, nesnenin anlık halidir. Kaptan (1997), formun tasarlanmasının üç boyutlu elemanları oluşturan nitelikler ve işlevler ile birlikte paketlenerek yapılabileceğini söylemektedir. Biçimin üretim sürecini aktaran Ching (2002), biçimin nokta ile başladığını, çizgi, düzlem ve hacim olarak ilerlediğini söylemektedir. Buradan hareketle Aslan ve diğerlerinin yapmış olduğu çalışmada “Çizgi yalnızca yönü belirlemez, aynı zamanda ruhsal durumun sembolü ve genişlik ya da yüksekliğin ifadesi anlamına da gelir” ifadesi ile desteklenmektedir (Aslan ve

diğ.,2015:141). Mekânda biçimin çizgisel yönelimleri, yapının kurgusuna direkt müdahale ederek, kullanıcı üzerinde psikolojik rol oynamaktadır. Biçimin müdahalesiyle gelişen form, mekân algısının ilk adımı olarak kabul edilmektedir. Aytem'e göre "Form, tasarım öğelerinin katılımıyla da, varlığını anlamlı kılmaktadır. Biçimsel yargılar, uyarıcı kaynakların görsel değerlendirmesine dayanmaktadır" (Aytem, 2015:1). Bu bağlamda formu oluşturan biçimin kullanıcı üzerindeki psikolojik etkilerinden söz etmek mümkündür. Mekânda kullanılan her biçim ve formun kullanıcı üzerinde psikolojik etkileri vardır. Yatay ve dikey çizgiler mekânda durağan ve dingin bir etki bırakırken, açısallıklar ise dinamik ve hareketli bir etki yaratmaktadır.



Şekil 1. Biçimlerin Açısal Yönelimleri

Kullanıcı ile mekân arasında iletişim aracı olan biçim, formu şekillendirmesiyle de deneyimlenebilir bir mekân yaratmaktadır. Mekân, ergonomik çözümler ile birlikte kullanıcının ihtiyaçlarına da cevap vermelidir. Steven Holl Architects tarafından tasarlanan sanat müzesi, deneyimlenebilir mekâna iyi bir örnektir. Planın açısal yönelimi dinamik bir iç mekân kurgusu oluşturmaktadır. Kavramın özünde mekânsızlık duygusundan kaçınılmaktadır. Sanat galerisi tasarımcı için içe dönük bir yapıyı temsil etmektedir ve dış dünya ile bağlantısı minimumdur. Bu yönüyle heykelsi formdaki yapının odak noktası sergi alanları haline gelmektedir.

Galeri alanlarının dikdörtgen formlarda kurgulanması ve kavisli duvarlar ile bölünmesi düzensizlik hissiyle mekânları farklılaştırmaktadır. Ziyaretçiler ise farklılaşan mekânlarda karmaşık ve farklı bir deneyim yaşamaktadır (Şekil 2).



Şekil 2. Kiasma Çağdaş Sanat Müzesi

Bununla birlikte yapı, bulunduğu çevre ile paralellik göstererek ilerlemeli ve estetik kaygılar göz ardı edilmemelidir. Bütüncül mekânlar için yapının dış kabuğu, iç yapının formu ile paralellik göstermelidir. Tasarıma başlamadan önce, formların mekân ve kullanıcı üzerindeki etkilerini anlamak, mekân algısını doğru yönlendirebilmek adına önemlidir. Çalışma kapsamında somut ve soyut formlar, organik ve inorganik formlar, simetrik ve asimetric formlar mekân ve kullanıcı özelinde analiz edilecektir.

## 2.1. Form Çeşitleri

### 2.1.1. Somut ve Soyut Formlar

Somit formlar beş duyu organıyla, soyut formlar ise düşünce yoluyla algılanabilen formlardır. Somut formlar daha genel tanımlar içerirken, soyut formlar daha özeldir. Kaptan (1997), soyut formları, gerçek hayattan çıkarak biçimin farklılaşması olarak açıklamaktadır.



Şekil 3. Soyut Formlara Örnek

Ortaçağ kentinin yenileme sürecine girilmesiyle Demogo Mimarlık tarafından tasarlanan belediye binası, tarihi sembolleri vurgulamak üzerine tasarlanmıştır. Tasarım öğelerinin tarihi semboller üzerine kurgulanması ve ziyaretçilerin yapı ile kültürel bağ kurması, somut formların algılanmasına iyi bir örnektir (Şekil 4).



Şekil 4. Somut Formlara Örnek/ Gembloux Belediye Binası/Belçika

Christian de Portzamparc tarafından tasarlanan Dior Mağazası, markanın çalışma prensibini yansıtan bir cepheye sahiptir. Modacının yumuşak, beyaz, pamuklu kumaşının cephede akmasını ifade eden fiber cam kabuklar, giyisi metaforunu yansıtmaktadır. Soyut formun cepheye güçlü bir yansıması olan mağaza, kullanıcılar tarafından yoruma açık bir hale gelmektedir (Şekil 5).



Şekil 5. Soyut Formlara Örnek, Dior Evi/Güney Kore

### 2.1.2. Organik ve İnorganik Formlar

Kavut ve Alici (2021), organik form için birlik ve bütünlüğün devinim egemenliğindeki yansıması olduğunu ifade etmektedir. Kaptan (1997), organik formların genel olarak eğri ve dairesel formların egemenliğindeki iç mekan örgütlenmeleri olduğunu aktarmaktadır. Organik form, hareketli ve enerjiktir. İnorganik form ise organik olmayan, durağan ve köşeli formlardır.

Steyn Studio tarafından tasarlanan şapel, çevresindeki sıralı dağların form olarak bir yansımasıdır. Dağların doğal oluşumundaki dalgalanmanın tasviri olan yapı, hafif ve dinamik bir görüntüye sahiptir (Şekil 6).



Şekil 6. Organik Formlara Örnek, Bosjes Şapel/Güney Afrika

Carme Pinos Mimarlık tarafından tasarlanan yapı, geometrik formların işlevsel biçimde kullanımıyla tasarlanmıştır. İki kütleli farklı açılarda yerleştirilmesiyle monotonluk kırılmaya çalışılmıştır (Şekil 7).



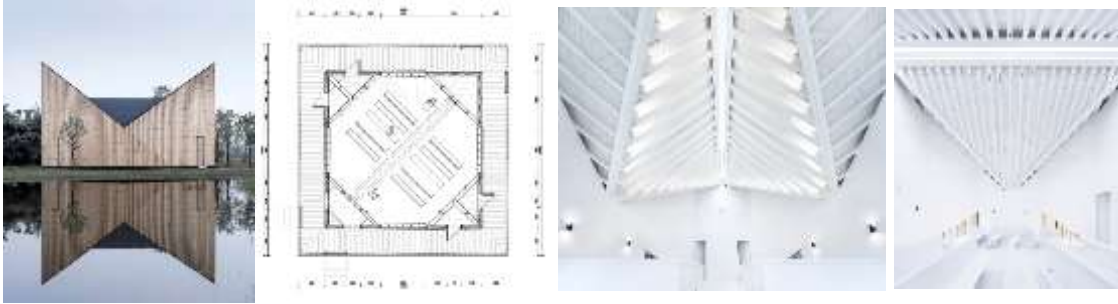
Şekil 7. İnorganik Formlara Örnek, Escola Massana/Sanat ve Tasarım Merkezi



### 2.1.3. Simetrik ve Asimetrik Formlar

Simetrik formlar dengeli ve kararlı bir görüntüye sahipken, asimetrik formlara göre daha monotondur. Asimetrik formlarda ise enerji noktası dengesiz ve hareketlidir. Kaptan (1997), asimetrik dengeğin mekân öğelerinin eşit görsel ağırlıkta ve çekicilikte örgütlenmesi sonucunda oluşan düzen ile yaratılabileceğini söylemektedir.

Azl Architects tarafından tasarlanan yapı, dini gücün otoritesini simetrik düzen içerisinde yansıtmaktadır. Yapının merkezi ve simetrik planı Protestanların Katolik Hiyerarşik düzeni reddetmesiyle ilişkilidir (Şekil 8).



Şekil 8. Simetrik Formlara Örnek, Nanjing Wanjing Bahçe Şapeli/Çin

Demm Architects tarafından tasarlanan toplu konut, asimetrik formuyla dikkat çekmektedir. Belirli bir denge merkezi bulunmayan yapının ritimsel hareketi, ışık ve gölge kontrastlarıyla biraz daha vurgulanmaktadır (Şekil 9).



Şekil 9. Asimetrik formlara örnek, toplu konut/Portekiz

## 3. İÇ MEKANDA GÖRSEL ALGIYI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Aytem (2005), mekânda renk, form, doku gibi görsel elemanların algısal etkinliğinin iyi bilinmesinin görsel niteliği artırabileceği kuramsal yaklaşımlar dahilinde dile getirilen bir olgu olduğunu aktarmaktadır. Aslan ve diğ. (2015), biçim, renk malzeme, doku ve ışık kavramlarının mekân tasarımındaki görsel algıyı etkileyen faktörler olduğunu söylemektedirler. Mekân algısı çok yönlüdür, her kullanıcı mekânı bütüncül olarak algılar. Kullanıcıların mekânı algılaması için birçok farklı etmen söz konusudur. İnsanların psikolojik durumu, aile yapısı, toplumsal ve kültürel yapısına göre değiştiğinden dolayı mekân; kullanıcısının nesnel ihtiyaçları dışında fiziksel, kültürel ve psikolojik ihtiyaçlarına cevap vermelidir (Alici ve Paktaş, 2020).

Yapıda kullanılan tasarım öğeleri, aidiyet kavramı özelinde bulunduğu çevre, kültür, semboller, ihtiyaçlar vb. gibi birçok unsur göz önünde bulundurularak seçilmelidir. Aytem (2005), algılamanın her evresi birtakım olaylar ve nesnelere ile beraber 'çevresel bütün' içinde, birbirine bağlı olarak gerçekleştiğini ifade etmektedir. Bütüncül bir mekân algısı için tasarım öğelerinin birbirleri ile kurduğu ilişki oldukça önemlidir. Birbirinden bağımsız düşünülemez tasarım öğeleri mekânsal ihtiyaçlara cevap verirken, birbirleriyle olan ilişkisi de estetik kaygı çerçevesinde kurgulanmalıdır. Aslan ve diğ. (2015), bir mekânın gerçek boyutları sabit tutulduğu halde, farklı renk, doku ve form özellikleri kullanılarak farklı boyutsal etkilerin ortaya çıktığını söylemektedirler.

### 3.1. Renk

Mekân algısında renk kavramı nesnelere ve mekânı tanımlamasıyla oldukça önemlidir. Renklerin nitelikleri, kullanıcı üzerinde psikolojik etkiye sahiptir. Parlak ve canlı renkler enerjik ve heyecanlı hissettirirken, pastel tonlar dingin ve sakin bir etki bırakmaktadır. Yazıcıoğlu ve Meral (2011), renk kavramının mekân algısını en yüksek oranda etkileyen tasarım öğesi olduğunu söylemektedirler. Renk, mekânın kullanıcı ile iletişim kanalıdır. Alici ve Paktaş 2020 yılında kaleme aldıkları çalışmada bu konuyu

“İnsanların ve toplumların karakterini, kimliğini, sosyo-kültürel birikimini, psikolojisini, coğrafyasını yansıtan renkler, mekânlar aracılığıyla insanlara bütün bu birikimlerin farklı etkilerini yansıtır” şeklinde yorumlamıştır (Alici ve Paktaş, 2020:89).



Şekil 10. Açık Tonların Saflığı, Arınmışlığı Temsil Etmesi/St. Fidels Kilisesi

Renklerin insan psikolojisine etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Mekânda renkleri kullanmadan önce anlamlarını öğrenmek önemlidir. Yazıcıoğlu ve Meral (2011), kırmızı kullanarak enerji elde edilebilirken, yeşil renk ile huzur ve dinginliğin sağlanabileceğini aktarmaktadırlar. Sıcak renkler daha pozitif, soğuk renkler ise daha negatif bir etkiye sahiptir. Bu sebeple renk kullanımı yapının işleviyle paralellik göstermelidir. Örneğin kamu binalarında nötr renkler kullanılırken, eğlence mekanlarında daha sıcak renkler kullanılmalıdır. Mekânda kullanılan renklerin de birbirleriyle uyum içerisinde olması, kullanıcının mekânı algılamasında etkin bir role sahiptir.



Şekil 11. Mekânda Renk Uyumu

Renkler, alanları tanımlamaktadır. Yapı içerisinde farklı işlevdeki alanları ayırmak, renk farklılıklarıyla yapılabilmektedir (Şekil 12).



Şekil 12. Renkler ile Alanlarının Tanımlanması

Işık ve renk birbirlerinden beslenen iki kavram olduğu gibi renk, ışık gibi kullanıcının algısını açıkça etkilemektedir. Renk kullanımında, kültür, gelenekler, ülke, demografik veriler (yaş, kimi zaman cinsiyete göre tercihler) ve taşıdıkları anlamlar değişmektedir (Dinçer, 2011). Mekân tasarımında kullanılan renkler, aidiyet kavramı için kullanıcının yaşadığı çevre ile de paralellik göstermelidir.

Psikoloji ile renk ilişkilendirildiğinde ise, insanın kültür düzeyi, ekonomik durumu, sağlık durumu, geçmişi, anıları, anlık psikolojik durumu, yaşı gibi kriterler üzerinden mekâna etkileri söz konusudur (Göler, 2009). Renklerin bireyler üzerindeki psikolojik etkileri ve toplumsal anlamları farklılık göstermektedir. Bu sebeple renklerin anlamlarını toplumsal olarak irdelemek gerekmektedir. Örneğin Çin’de siyah renk kışı ve kuzeyi simgelerken eski Mısır ve Kuzey Afrika’da tam tersi olacak şekilde yani verimi ve bereketi temsil etmektedir (Çalışkan ve Kılıç, 2014). 21 renk kullanılarak tasarlanan cephe, 19

yy. depolarına ve Smithfield Market'inin de içinde bulunduğu bölgenin kimliğine atıfta bulunmaktadır (Şekil 13).



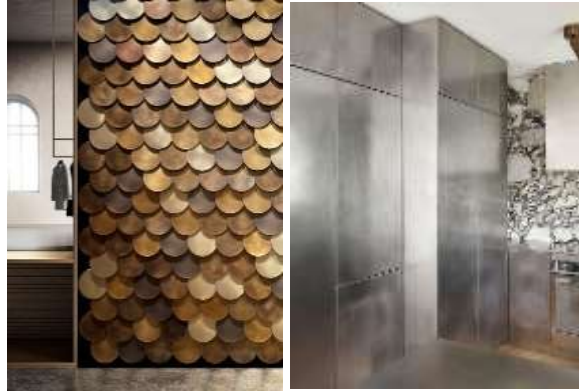
Şekil 13. Bulunduğu Bölgenin Kültürünü Yansıtan Cephe Renkleri. Kaleidoscope Tower/Londra

### 3.2. Doku

Birey görerek algılamakta, dokunarak hissetmektedir. Bu sebeple mekânda kullanılan malzemenin niteliği oldukça önemlidir. Dokuları doğal dokular ve yapay dokular olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Ağacın kabuğu, bal peteği, hayvanın derisi gibi yüzeyler doğal dokudur. Bununla birlikte plastik, metal gibi insan müdahalesiyle oluşturulan yüzeyler ise yapay dokulara örnektir.



Şekil 14. Doğal Dokunun Yüzeylere Etkisi



Şekil 15. Yapay Dokunun Yüzeylere Etkisi

Dokular, yüzey özellikleri bakımından yumuşak ve sert dokular olarak ayrılmaktadır. Sıcak ve soğuk renklerin psikolojiye etkisi gibi sert ve yumuşak dokuların da psikoloji üzerindeki etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Mekânda kullanılan sert yüzeyler mesafeli ve negatif bir etkiye sahipken, yumuşak yüzeyler daha yakın ve pozitif duygulara sahiptir. Sert bir yüzeyde oturan kullanıcıyla, yumuşak bir yüzeyde oturan kullanıcının duyguları birbirinden çok farklı olacaktır. Aslan ve diğerlerinin çalışmasında belirtildiğine göre “Tüm formların düz ya da pürüzlü, parlak ya da mat, yumuşak ya da sert biçimde dokuları vardır. Farklı dokularla sıcak ya da soğuk mekânlar yaratılabilir” (Aslan ve diğer., 2015:141).





Şekil 16. Sert Yüzezlere Örnek

Aidiyet duygusu, mekândaki rahatlık duygusuyla paralellik göstermektedir. Bu sebeple doku seçimleri oldukça önemlidir.



Şekil 17. Yumuşak Yüzezlere Örnek

Mekânı daha iyi algılamak için farklı yüzeylerde farklı dokular kullanmak, algısal etkiyi güçlendirecektir. Doku kullanımı ile form algısı da ilişkilidir. Nesnelere farklı dokular kullanmak, nesnenin formunu bozmaktadır. Tek bir dokunun kullanıldığı formlar ise daha net algılanmakta ve form olduğu haliyle görülmektedir. Malzeme seçimlerinde doku özellikleri de dikkate alınmalıdır. Algı öznel değil, geneldir.

### 3.3. Malzeme

Hacısalihioğlu (2004), malzemenin, tasarımın önde gelen bir etkeni olarak düşünülebileceğini fakat ‘en önemli etken’ kavramının tasarımın konseptine göre değişebileceğini söylemektedir. Ayrıca malzemenin forma yön veren tek unsur olmadığını dile getirerek, tasarım öğelerinin bütüncül bir şekilde ele alınması gerektiğini ifade etmektedir. Tanrıkut’a (2019) göre, malzemeler kendi doğal yapılarına uygun kullanılmasıyla tasarım görünümünde belirleyici rol oynamaktadır.

Malzeme seçimi mekânın ihtiyaçları yanında kullanıcının ihtiyaçlarını da karşılar nitelikte olmalıdır. Kullanıcının yaşına, zevklerine, isteklerine göre yapılan malzeme seçimleri, aidiyet hissini vurgulayan bir unsur haline gelmektedir.



Şekil 18. Yaş Grubuna ve İhtiyaçlara Göre Malzeme Seçimi



Yapı bağlamında farklı malzemelerin birlikte kullanılması durumunda kullanılan malzemelerin fiziksel, görsel ve algısal özellikleri etkin bir rol oynamaktadır (Hacısalıhoğlu, 2004). Malzeme seçimleri yapılarda birbiriyle uyumlu ve doğru biçimde kullanılmalıdır. Farklı üsluplardaki malzeme seçimleri, mekân algısını zayıflatacaktır.



Şekil 19. Farklı Malzeme Seçimleri ile Mekân ve Cephelerin Tanımlanması

Mekân tasarımında kullanılan malzemelerin dokuları, insanların mekânı nasıl algıladıklarını etkileyen önemli faktörlerdir. Farklı dokusal özelliklere sahip malzemeler kullanılarak, mekânda istenilen algısal etkiler elde edilebilir. (Tanrıkut, 2019). Malzeme seçimi yapının bulunduğu bölgenin konumuna ve kültürüne göre kullanıldığı takdirde ait olma duygusunu vurgulayan bir öge haline gelecektir.



Şekil 20. Kültürel Bir Simge Olarak Malzeme

Özellikle kamusal alanlarda malzeme kullanımı evrensel olmalıdır. Herkes için tasarım prensibiyle tasarlanacak yapılar, tüm ihtiyaçlara cevap verebilir nitelikte olmalıdır.

### 3.4. Işık

Algı söz konusu olduğunda en önemli tasarım ögesi olan ışık, nesnelere ve mekânı görünür kılmaktadır. Kaptan (1997), ışık olmadan ne bir form, ne formun öğeleri, ne de renk, doku gibi niteliklerin görülebileceğini söylemektedir. Usta (2020), mekânların algılanmasında ve deneyimlenmesinde ışığın önemli bir rol oynadığını aktarmaktadır. Dinçer'e (2011) göre, ışık rengin algılanmasındaki başlıca etkendir. Ayrıca ışığın varlığı algılamayı etkilerken, rengi tanımlayan bir unsur olarak görülmektedir.



Şekil 21. Işığın, Renkleri, Dokuyu, Formu ve Malzemeyi Görünür Kılması

Işık algısı sadece ışığın fiziksel özelliklerinden ibaret değildir. Kişinin görme duyusu ve bireyin ruh halini temsilen duygusal durumu, geçmiş deneyimleri gibi öznel faktörler de bu algıyı etkilemekte; ışığın algılanması hem fiziksel hem de psikolojik unsurların bir kombinasyonu olarak gerçekleşmektedir (Aydıntan, 2001). Tanrıkul (2019), yüzeyden yansıyan ışığın biçim ve renginin algılamayı etkilediğini söylemektedir.



**Şekil 22.** Gün Işığı ile Renk ve Malzemenin Tanımlanması

Işık, doğal ve yapay olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Doğal ışık, güneş ile var olması sebebiyle kullanım süreci kısıtlıdır. Bu aşamada yapay ışığın kullanım olanakları daha geniştir.

Yapılarda gün ışığının bazı sembolik anlamları vardır. Aydınlatma biçimleri, aidiyet kavramı ile de oldukça ilişkilidir. Kutsallığı, inanç sistemini bazen de kültürel bir anlamı ifade etmektedir. İbadethane, kütüphane gibi yapılarda gün ışığı oldukça önemlidir.



**Şekil 23.** İbadethanede Gün Işığı ile İlahi Güce Gönderme

Yapay ışık ise gün ışığına destek veren önemli bir öğedir. Doğal ışığın yetersiz kaldığı birçok mekânda kullanılmaktadır.



**Şekil 24.** Yapay ışık ile koridorun tanımlanması

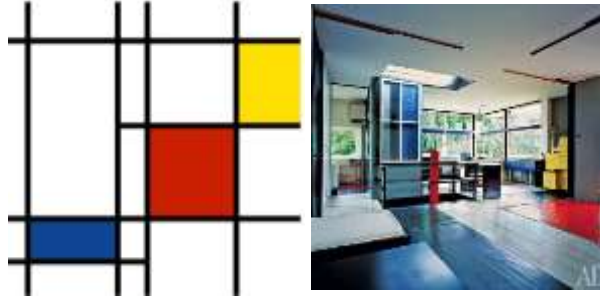
### 3.5. Kompozisyon

Mekân algısı için kompozisyonda bütünlük ve uyum oldukça önemlidir. Bütünlük ve uyum sadece formu değil, mekânın öğelerini de kapsamaktadır. Tasarım öğeleri olan form, biçim, renk, doku, malzeme, ışık, bilinçli bir şekilde bir araya getirilmelidir. Kaptan (1997), birliğin tasarım öğelerinin bir araya gelerek oluşturduğu senteze bütünlük duygusu veren bir olgu olduğunu söylemektedir. Tanrikut'a (2019) göre, kullanılan tasarım öğeleri arasında istenen uyumun yakalanabilmesi için dikkat edilmesi gereken bazı unsurlar mevcuttur. Tasarım öğelerinin kullanımı, yapıda kompozisyonu oluşturmaktadır. Belirli bir düzen ve oranda kullanılan tasarım öğeleri, algısal olarak birtakım etkileri meydana getirmektedir. "Görsel unsurların kompozisyonuyla oluşan mekânda her bir parça, bir bütün olarak görsel algıyı oluşturmaktadır" (Uslu ve Yalçın, 2020:234).



Şekil 25. Kompozisyonda Ritim ve Vurgu

Mekânsal bütünlük kuruluş biçimini ifade ettiğinden, süreçlerden meydana gelmekte ve hangi elemanların birbirleriyle ilişkili olduğuna göre değişmektedir. Kompozisyona bakıldığında hiçbir şeyin birbirine uyumsuz olmaması ve parçaların bütünü oluşturması, kullanıcı üzerinde aidiyet duygusunu pekiştirecektir. Yapılarda ölçek, oran-orantı, denge, ritim ve vurgu istenen etkiyi oluşturmak için temel unsurlardır. Aydınlatma, renklerin ve yapıdaki ritmin algılanmasına nasıl etki ediyorsa, biçimler, dokuların tekrarı ve oluşturdukları hareket de ritmin meydana gelmesini sağlamaktadır (Dinçer, 2011).



Şekil 26. Kompozisyondan Mekâna/Piet Mondrian

Kaptan'a (1997) göre içmimarlıkta denge, hacimsel ve yüzeysel tasarımların sonucu olarak yaratılan dolu-boş oranları arasındaki zıtlık ve devinim ile kuvvetlendirilebilir. Tasarım öğelerinin kullanım biçimleri ile de kompozisyon desteklenmektedir. Bir kompozisyonun başarılı olabilmesi için mekânda kullanılan öğelerin birbiriyle ve yapının bütünüyle, çizgi, yüzey, hacim ve oran ile dengeli bir ilişki kurması gerekmektedir. (Göler 2009). Tasarım öğelerinin de kompozisyona dahil olması, mekân algısını güçlendirmektedir. Örnekte görüldüğü gibi her iki tarafta da canlı renklerin kullanıldığı koridor, oran-orantı bakımından da oldukça dengelidir (Şekil 27).



Şekil 27. Tasarım Öğelerinin Kompozisyona Etkisi

Kompozisyonda farklı noktaları odak noktası haline getirebilmek adına kompozisyondaki bütünlük, birlik ve çeşitliliğin belirli bir odak noktasına toplanması, elemanların yaratıcı olarak düzenlenmesi olarak açıklanabilmektedir (Göler, 2009). Bu çok yönlü mekân tasarımı, tasarım öğeleri ve kompozisyon dengesiyle mümkündür.

#### 4. MEKAN ve AİDİYET KAVRAMI İLİŞKİSİ

Mekân ve aidiyet kavramını ilişkisinden bahsederken, kullanıcının geçmişten bugüne gelen toplumsal birikimlerinin mekânı algılamasıyla paralellik gösterdiğini göz önünde bulundurmak önemlidir. Kullanıcının mekânı benimsemesi, mekândaki algısal birikiminin yoğunluğu ile açıklanabilmektedir. Mekânlar önce kullanıcı ihtiyaçlarına kullanım hiyerarşisine göre şekillenirken ikinci olarak; form, malzeme, konstrüksiyon, renk ve doku gibi tasarım ilkeleri bağlamında değerlendirilerek mekân biçimsel anlamda şekillenir (Alici ve Paktaş,2020). Tasarım öğelerini mekâna dahil ederken kullanıldığı bölgedeki sembolik anlamlarına bakmak, kullanıcı üzerindeki aidiyet duygusunu güçlendirecektir. İnsanlar, kendileri için değeri ve anlamı olan mekân ile duygusal bir bağ kurarken; belirli bir eylem veya aktivite için gittiği mekânla fonksiyonel bir bağ kurmaktadır (Çomak, 2020).

İlk defa karşılaşılan form ve biçim ile kullanıcı etkileşime girmediği için, belirli bir birikime de sahip değildir. Bu sebeple kullanıcı, form ve biçimin anlık görüntüsünü kendisinde olan en yakın bilgiyle değerlendirmeye çalışmaktadır. (Kaptan, 1997). Tasarım öğelerinin birey, çevre ve süreç faktörleriyle ilişkili bir biçimde kurgulanması, mekân-kullanıcı ilişkisini güçlendirmektedir. Kaptan (2004), herhangi bir varoluşun izleyici tarafından gözlemlendiğinde anlam kazandığını, dolayısıyla varoluşun izleyicinin sosyal çevredeki yapısı, konumu ve kültürü ile gerçeğe dönüştüğünü söylemektedir. Akyiğit (2021), yapılan çalışmalarda bireylerin yaşadıkları yerle ilişki geliştirdikleri aidiyet bağının etnik, fiziksel, sosyo-kültürel ve sembolik anlamlar aracılığıyla kurulduğunu aktarmaktadır. Mekân aidiyeti sosyolojik altyapı barındırmaktadır. Birey yaşadığı toplumdan etkilenerek, bireysel hafızasını yaratmaktadır. Sosyo kültürel etmenlerin mekân davranışları üzerinde etkileri vardır. Bu etkiler özellikle mekânda kullanılan semboller ile ifade edilerek, mekân aidiyetliği de oluşturmaktadır (Akyiğit, 2021).

##### 4.1. Birey

Aidiyet ilişkisinde bireyin geçmişten bugüne kadar belleğinde olan her şey ait olma hissine etki eden faktörleri oluşturmaktadır. Bireyin kurduğu ilişkiler, gittiği yerler, hayatındaki önemli dönüm noktaları da aidiyet kapsamında değerlendirilmektedir. Zihinsel deneyimlerin sonucunda kazanılan ve görsel birikimi ifade eden estetik deneyim, bilgi işleme sürecinin bir parçasıdır. Bu nedenle değerlendirmeye nesnel bir bakış açısı getirmektedir (Aydın,1986). Birey, çevre ve süreç kapsamı dışında mekândaki estetik değerler de ait olma kavramı için önem arz etmektedir. Özellikle tasarım öğelerinin doğru kullanımı, kullanıcı ve mekân ilişkisini güçlendirmektedir. Renklerin psikoloji üzerindeki etkisi, biçimlerin mekânsal hareketi, malzemenin hissiyatı gibi evrensel bilgiler, aidiyet faktörleri ile harmanlanarak mekânda kullanılmalıdır. Göler (2009), somut mekânı, kişinin yaşadığı deneyimler, dahil olduğu toplum ve kültür verilene göre kimlik kazanarak soyutlaşması olarak ifade etmektedir.

Aynı toplumda yaşayan bireyleri birbirine bağlayan kültür, inanç, ortak tarih gibi unsurlar, kişileri birlikte vakit geçirdikleri mekânlara da bağlamaktadır (Alpegemen, 2019). Bu kapsamda bireyin yaşadığı deneyimler, bugünün mekânını tanımlamaktadır. Göler (2009), yapılan bazı çalışmalarda elde edilen bulgulara göre ilişkiler, öncelikler ve etkileşimler gibi süreçlerin, görsel bir kompozisyonda, elemanların kendilerinden çok daha önemli olduğu aktarmaktadır. Aslan ve arkadaşlarının yapmış olduğu çalışmaya göre “bireyle mekân öğeleri arasındaki algısal ilişkiler, pratik işlev, estetik işlev ve sembolik işlev gibi



*karmaşık işlevler tarafından tanımlanır*” (Aslan ve diğ.,2015:146). Kişisel tecrübeler, nesnelere ve sembollerini anlamlı kılarak, kullanıcının kendini mekâna ait hissetmesini sağlamaktadır. Her kişide duygular farklı olacağı için, kavramlar ve algılar da bu doğrultuda değişkenlik göstermektedir. (Göler, 2009). Yine de toplumsal bakış açısıyla tasarlanan mekânlarda farklı bireylere aidiyet duygusunu hissettirmek mümkündür. Bunun için kültürel faktörlerden yararlanmak, aidiyet duygusunu destekleyecektir. Aydın (1986), duygusal faktörlerin ve algısal yargıların mekânsal uyarım sonucunda ortaya çıkmasıyla birlikte, niceliksel ve niteliksel ölçülebilen algısal bileşenlerin arasındaki ilişkinin açıklanabileceğini söylemektedir.

#### 4.2. Çevre

Edgü’ye (2021) göre, belirli bir fiziksel çevrenin nitelikleri hakkında bilgi edinme, kodlama, saklama gibi istekler ve bilinç altında depolanan anılar, insanların çevresel davranışları üzerinde etkili olmaktadır. Bu bağlamda tasarım öğelerinin kullanıcının davranışları üzerinde etkili olduğu söylenebilmektedir. Bireyin mekân içindeki deneyimi çevreyi tanıma, algılama ve bu süreçteki bileşenleri anlamlandırma ihtiyacıyla başlar (Uslu ve Yalçın, 2020). Çevresel faktörlerin mekân deneyimine ve algısına katkısı vardır. Çomak’a göre algı, *“kişinin çevreden aldığı bilgiyi duyuları yardımıyla zihinsel şekilde okuması ile gerçekleşmektedir”* (Çomak, 2020:1). Bireyin belirli bir gruba ait olması ve grup içerisindeki iletişimi, aidiyet adına önemlidir. Bununla birlikte toplumsal yapılan eylemler aidiyet ile ilişkilidir. İnsanın sosyal bir varlık olması nedeniyle çevresi, canlı cansız çevreleyenler ve mekânlarla kurduğu iletişimi ve hissiyatı, aidiyeti son derece önemlidir (Alpegemen, 2019).

Özellikle çevresini değiştirmek zorunda kalan bireylerin tekrar bir yere ait hissedebilmesi için bir takım değişiklikler yapılmalıdır. Gündelik yaşamın entegrasyonu, bireyler arasındaki ilişkilerin yanı sıra, o toplumun kültürel ve tarihsel bağlarından beslenen ortak değerlerin, mitlerin ve duyguların gelişmesiyle evrimleşen bir alanı temsil eder (Akyiğit, 2021). Genel olarak belirli bir sınıf, inanç, ırk vb. gibi etmenler varsa birey kendini bulunduğu çevreye o kadar ait hissetmektedir. Edgü (2021), içinde bulunulan çevrede geçirilen zaman, ışık, ısı, gürültü ve kalabalık gibi fiziksel ve sosyal koşulların da algıyı etkileyeceğini aktarmaktadır.

Mekân algı psikolojisi temel olarak; kişinin mekân içerisinde veya çevresinde kısa veya uzun süreli deneyim kazanması ve bu doğrultuda mekânın hatırlanması ile ilgilidir. Bu deneyim hareket kavramına bağlı olarak değişir ve gelişir. Özen (2006), kişinin mekânı hangi ölçekte olursa olsun kendince algılayabilmesi için bir takım mekânsal bileşenlere ihtiyaç duyduğunu aktarmaktadır. İnsanoğlunun algıları ve davranışlarının dahil olduğu kültürün dışında, içinde bulunduğu sosyal çevreden de etkilenir (Edgü, 2021).

#### 4.3. Süreç

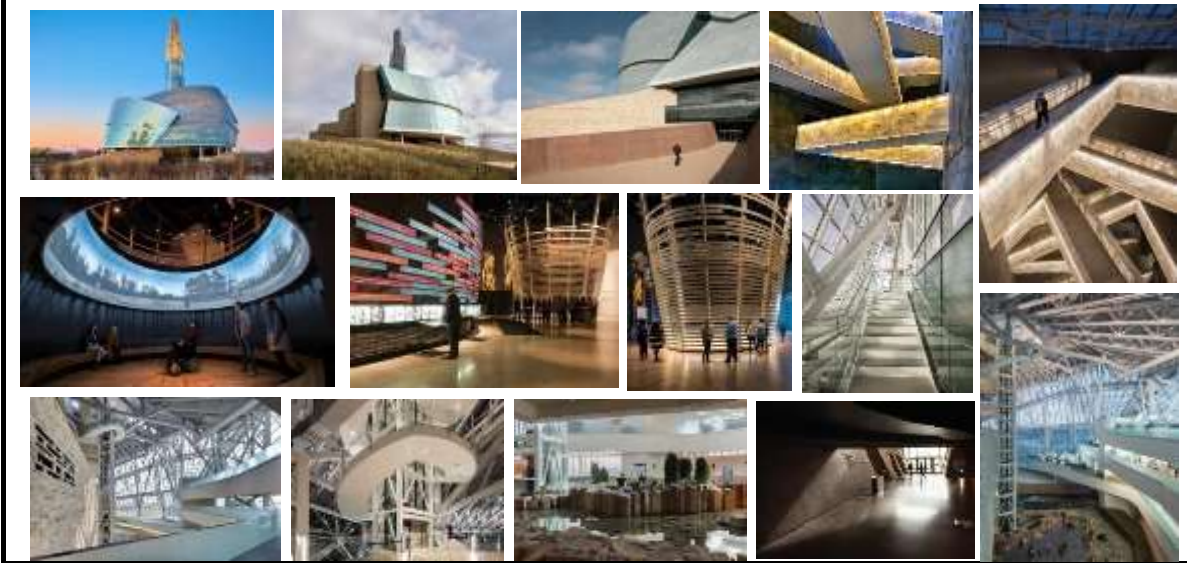
Özellikle farklı sebeplerle geçmişte bulunduğu yerden kopmak zorunda kalan birey, geçmişe özlem duymaktadır. Mekânlara duyulan özlem ve yas süreci, aidiyet ile ilişkilidir. Bireyin özlem duyduğu yerlere ait semboller, mekân ile bağ kurmasını sağlamaktadır. Bundan dolayı köklerini ait olduğu yerden başka bir yere taşımak zorunda kalan bireyler zamansal anlamda geçmişte kalanı ve mekânsal anlamda da geride bıraktıklarını hatırlamak için ağırlıklı olarak kültürel ve geleneksel verilerden, parçalardan faydalanırlar (Akyiğit, 2021). Yapıda kullanılan ve çağrışım yapan nesnelere, aidiyet kavramı için oldukça önemlidir. Kişi mekâna hatıraları ve inançları doğrultusunda ne kadar çok anlam yüklerse, mekân o kadar anlam kazanır (Alpegemen, 2010).

Dizman (2015) mekân algısını duyumsal süreç ve zihinsel süreç olarak ikiye ayırmaktadır. Duyumsal süreç, ilk kez karşılaşılan mekânlarda kısa süreli deneyimler sırasında gerçekleşmektedir. Mekânsal öğelerden gelen uyarıları ve fizyolojik verileri içermektedir. Duyumsal süreç ise, kişinin mekâna dair hatırasında kalan bilgilerle sürekli olarak mekânı tekrar tekrar yaşamasını içermektedir ve daha uzun süreli mekânsal deneyim gerektirmektedir. Mekândaki tasarım öğeleri, bireyin geçmiş tecrübelerini canlandırarak, aidiyet duygusunu besleyecektir. Birey geçmişte bir mekânda ne kadar uzun süre kalıp mekâna müdahale ettiyse, aidiyet kavramı da o kadar yoğundur. Aydın (1986)’ya göre *“Bireyin doğduğu andan itibaren geliştirmeye başladığı zihinsel süreçlerin oluşturduğu düzen; bulunduğu topluma, sahip olduğu kültüre, yaşamış olduğu deneyimlerine, öğrenim düzeyine bağlı olarak farklılık göstermektedir”* (Aydın, 1986:12). Aidiyeti etkileyen diğer faktörlerde olduğu gibi, süreç faktörü de özeldir.

## 5. GÖRSEL ALGIYI ETKİLEYEN FAKTÖRLER ve AİDİYET KAVRAMLARI ÜZERİNDEN MEKANI OKUMAK

Çalışmanın bu kısmında aslında tümü kamusal yapılar başlığı altında yer alan kültür sanat, eğitim ve müze olarak faaliyet veren dört (4) yapı seçilmiştir. Çalışmanın önceki bölümlerinde detaylı olarak aktarılan biçim, form, renk, doku, malzeme, ışık ve kompozisyon ve aidiyet kavramları ile ele alınarak bu yapıların genel tasarım yaklaşımı üzerinde durulacaktır.

**Tablo 1.** Aidiyet Kavramları Üzerinden Mekânı Okumak. Antoine Predock, İnsan Hakları Müzesi/Kanada

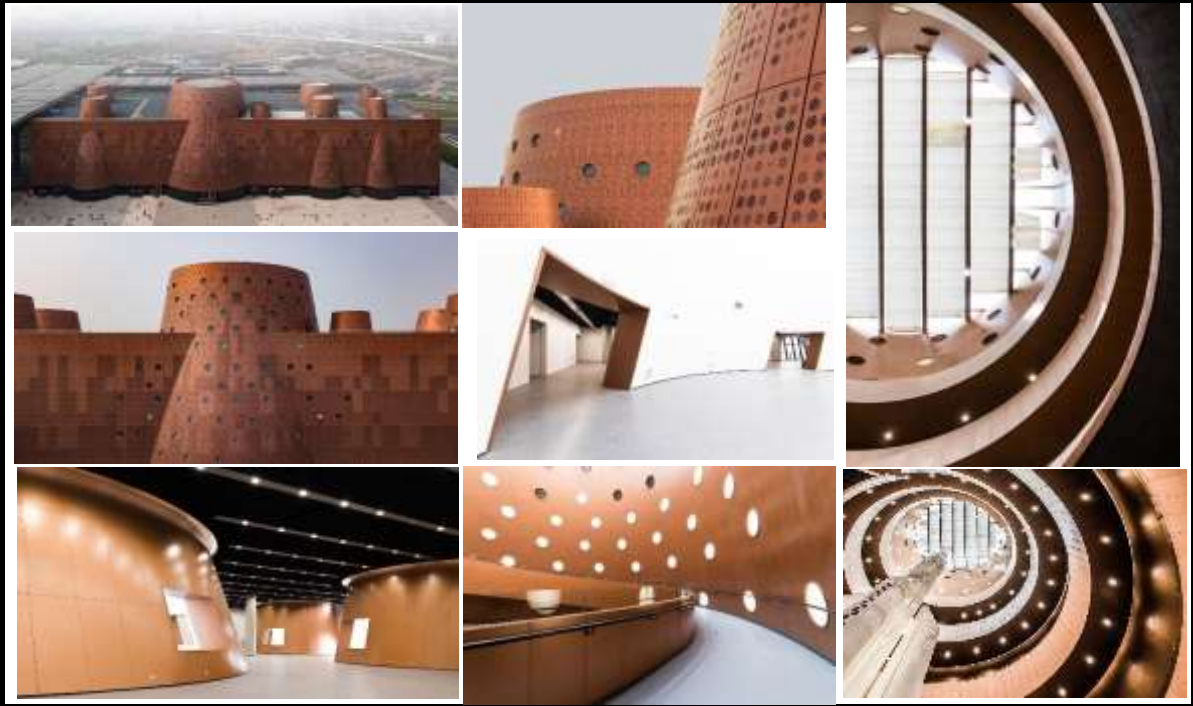
	
<b>YAPI</b>	Tarihi bir bölgede inşa edilen Kanada İnsan Hakları Müzesi, herkes için eşit insan hakları fikriyle tasarlanmıştır.
<b>AİDİYET İLİŞKİSİ (Birey/Çevre/Süreç)</b>	*Yapı, birçok doğal unsuru çağrıştırmaktadır. Bu sebeple bölgenin kimliği yapıya yansımaktadır. *Önemli bir süreci yansıtan yapı, iç mekân kurgusuyla kullanıcının deneyim mekânı haline gelmektedir. *Evrensel bir konu olan insan hakları, bölgenin genel olarak özümsemiş görüşünü de yansıtmaktadır. * Süreç bir bina olarak anılan müze, farklı ruh halini ve farklı bakış açıların önemini yansıtmaktadır. *Teknolojik ve çevresel olarak da ziyaretçiler ile iletişime geçen yapı çok yönlülüğü bünyesinde barındırmaktadır.
<b>FORM</b>	*İçten dışa dönük bir yapıdır. *Form, panoramik bir manzara yaratmaktadır. *Yapının formu, iç mekânda da alanları tanımlayarak, tasarım öğeleri haline gelmektedir. *Engellilik, hayatın bir parçası olarak ele alınarak, yapının önemli bir parçasını oluşturmaktadır.
<b>BİÇİM</b>	*Biçimsel çeşitlilik ile farklı etkiler vardır. *Eğrisel ve açısız çizgi kullanımı ile dinamik bir mekân kurgusu hakimdir. *Sarmal tasarım, ziyaretçileri zeminden gökyüzüne, bir nevi karanlıktan aydınlığa doğru yükseltmektedir. * Mücadele ve yolculuk metaforu biçimsel olarak kullanıcıyı yapı içerisinde yönlendirmektedir.
<b>RENK</b>	*Renkler doğal malzemenin kimliği olarak hissedilmektedir. Zemin katta kırmızı kil çamuru kullanılmıştır. *Mekânda açık ve parlak renkler hakimdir.
<b>DOKU</b>	*Yerel malzemenin doğal dokusu vardır.
<b>MALZEME</b>	*Yapıdaki düşüncüyü destekler nitelikte kullanılan beyaz çelik, mekânı aydınlık, parlak ve canlı göstermektedir. *Kavisli cam cepheler ile çevre ve yapı iletişim halindedir. * 400 yıllık kireç taşı dağları, yapı cam bir bulutu, form ise buzlu bir zirveyi ifade etmekte ve Kanada'nın manzarasına atıfta bulunmaktadır. *Yapının iç bahçesinde kültürel miras olan Kuzey İrlanda Dev Geçidi'nin ilham alınmış, su ve bitki havuzlarında bazalt kaya sütunlar ve elle kesilmiş karolar kullanılmıştır. *Kaymak taşı kaplı rampalar ile kültürel doku desteklenmektedir. *Eğri cam perde duvar, rüzgarı saptırarak yapı elemanları üzerinde yanal yükü hafifletmektedir.
<b>İŞIK</b>	*Ana aydınlatma gün ışığıdır. *Karanlıktan aydınlığa gidiş/yükseliş mottosuyla umut kavramı ifade edilerek, süreç olgusu aydınlatma ile deneyim aracı olarak kullanılmıştır.
<b>KOMPOZİSYON</b>	*Kompozisyonadaki ritim ve vurgu ile dinamik bir yapılanma vardır.

**Tablo 2.** Aidiyet Kavramları Üzerinden Mekânı Okumak. Ricardo Bofill, Mohammed IV Politeknik Üniversitesi/Fas

	
<b>YAPI</b>	*Öğrencilere ve öğretmenlere yönelik alanların bulunduğu kampüs, kültürel toplanma alanlarını da bünyesinde barındıran bir yapıdır.
<b>AİDİYET İLİŞKİSİ (Birey/Çevre/Süreç)</b>	*Fas'ta ulusal gurur kaynağı olarak görülen şehir inşa etme sanatı, yapının kurgusunda aktif bir rol oynamaktadır. Yapıdaki kültürel doku, kullanıcı tarafından hissedilmektedir. *Fas Krallığı'nda doğmuş veya bu kültüre hakim olan kullanıcılara hitap eden sembolik öğeler kullanılmıştır. *Fas'ın kültürel zenginliğini modern öğeler ile destekleyen, Fas kültürünü ve bugünü tasarım öğeleri üzerinden kullanıcıya aktaran bir yapıdır.*Bofill, Fas kültürünün Moucharaby (İslam'dan etkilenen mimari stil) veya Arap-Endülüs figürlerini bugüne getiren bir yapı inşa ettiğini söylemektedir. *Fas'ın zeytin, selvi ve palmye gibi simgesel olan ağaçları da yapıda kullanılmaktadır. *Kültürel semboller ile bugünün öğeleri harmanlanırken, farklı kültürlerin bir araya geldiği topluluklar göz ardı edilmeden yapı yeni bir kimlik ile inşa edilmiştir.
<b>FORM</b>	*Basit geometrik formlar ile yapıdan maksimum verim alınmaktadır. *Yapıda inorganik formlar hakimdir. *Hareket dolu/boş alanlar ile yakalanmıştır. *Yapıda form ile kullanıcılar arası etkileşim desteklenmektedir.
<b>BİÇİM</b>	*Yatay ve dikey çizgiler ile düzen hakimdir.
<b>RENK</b>	*Turuncu renk kullanımı ile enerjik ve kolay algılanabilir bir yapıdır. *Renkler ile çöl çağrışımı yapılmaktadır.
<b>DOKU</b>	*Yapıda kültürel unsurlar çerçevesinde seçilen malzemeler ile doğal doku hakimdir.
<b>MALZEME</b>	*Bilgisayar destekli tasarımıyla çelik ve cam örtü ile tasarlanan pergola ile teknolojik yapılanma da hissedilmektedir.
<b>IŞIK</b>	*Form dolasıyla mekânda gün ışığının ritimsel hareketi hissedilmektedir. *Doğal ışık ve yapay ışık birlikte kullanılmaktadır.
<b>KOMPOZİSYON</b>	*Hiçbir yapı 21 metreden yüksek olamaz mantığıyla tasarlanan bir yapıdır. Bu sebeple yatay mimari olarak inşa edilen yapının kompozisyonunda denge ve simetrik düzen mevcuttur. *Yapı sağlıklı ve güven hissi uyandırmaktadır. *Ritmik olarak yerleştirilen boşluklar, monolitik kütleleri minimal ve estetik bir yapı haline getirmektedir. *Kampüsün meydanı yapının planını ve yüksekliğini belirlemektedir. Ayrıca meydan, gezinti yolunu, mağazaları, sınıfları ve kamusal alanlarla çevrili merkezi eşit bir şekilde ikiye bölmektedir.

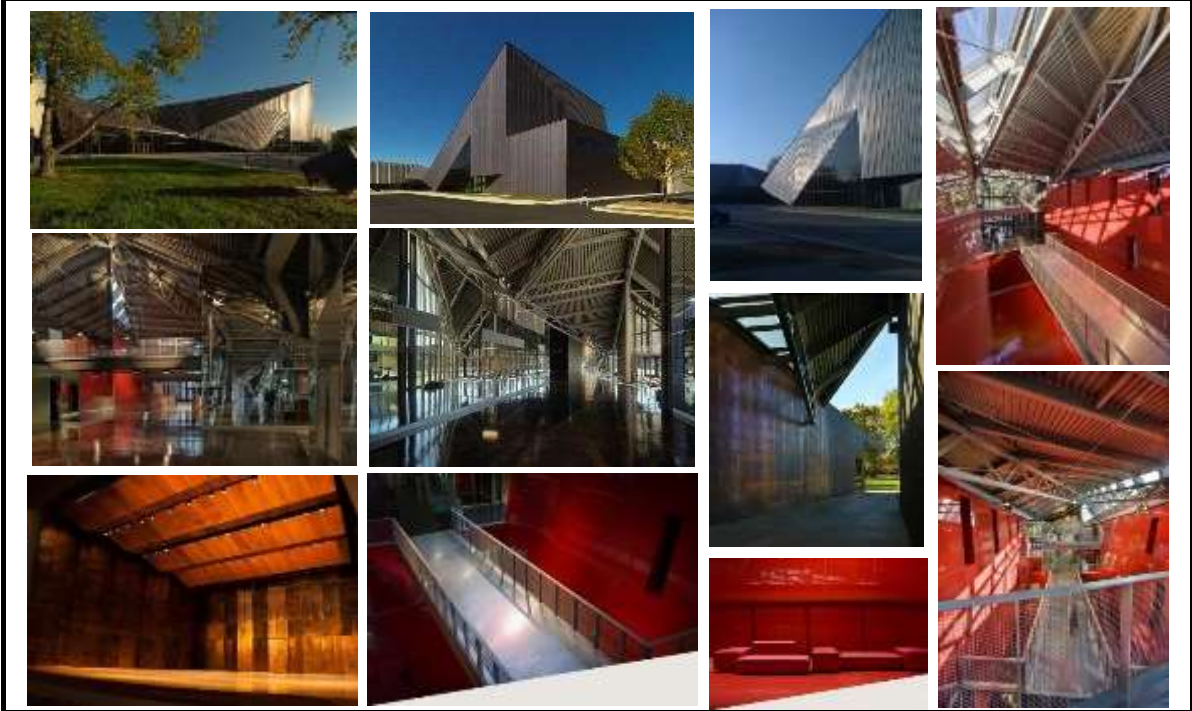


**Tablo 3.** Aidiyet Kavramları Üzerinden Mekânı Okumak. Bernard Tschumi, Binhai Bilim Müzesi/Çin

	
<b>YAPI</b>	*Müze, büyük ölçekli çağdaş teknolojik eserleri sergilemek üzerine tasarlanmıştır. * Bünyesinde kültürel etkinliklerin yapıldığı, içerisinde galeri, ofis, restoran ve perakende alanlarının da bulunduğu çok yönlü bir yapıdır.
<b>AİDİYET İLİŞKİSİ (Birey/Çevre/Süreç)</b>	*Yüksek hacimli üretimin ve araştırmaların yapıldığı bölgenin zengin endüstriyel tarihi ile ilişki kuracak biçimde tasarlanmıştır. *Yapı ve kullanıcı etkileşimi oldukça güçlüdür. *Mekânın kullanıcıya müdahalesiyle aidiyet hissi desteklenmektedir. *Tasarımcı, müze için geçmiş bugünü ve geleceği birbirine bağlayan bir yapı olduğunu söylemektedir.
<b>FORM</b>	*Yapının konik yapısı tarihsel sürece atıfta bulunurken, iç mekânda ise form ana odaları oluşturmaktadır. *Dairesel formların monotonluktan uzak, hareketli ve akışkan yapısı, yaşamın dinamizmini temsil etmektedir.
<b>BİÇİM</b>	*Biçimdeki hareketli kurgu ile kullanıcının fiziksel etkileşimi sağlanmaktadır. *Sarmal biçimdeki rampa iç mekânda tarihsel yapıya atıfta bulunmakta ve kullanıcıya deneysel bir alan yaratmaktadır.
<b>RENK</b>	*Yapının genel rengi endüstriyel oluşuma atıfta bulunmaktadır. *Yapının cephe rengi, iç mekâna da işlevsel biçimde aktarılmıştır. *Sirkülasyon alanlarını belirlemek için renkler işlevsel olarak kullanılmaktadır. Algıda bütünlük vardır.
<b>DOKU</b>	*Geleneksel malzeme dokusuyla tarihsel etkileşim sağlanmaktadır.
<b>MALZEME</b>	*Cephede kullanılan delikli metal paneller ısı kazanımını desteklemektedir. *Malzeme seçimleri modern ve tarihsel unsurların birleşimini temsil etmektedir. *Modern yapıda tarihsel unsurların yakalamasıyla aidiyet duygusu desteklenmektedir.
<b>IŞIK</b>	*Konik biçimde uzanan tavanın merkezindeki açıklık, mekânda odak noktası yaratarak üç farklı seviyeyi birbirine bağlamaktadır. Ayrıca galeri alanlarına eşit bir biçimde gün ışığı sağlamaktadır. *Cephede bütüncül bir etki yaratan daireysel açıklıklar ile gün ışığından maksimum verim alınmaktadır. Böylece yapay aydınlatma kullanımı azaltılarak, verim sağlanmıştır.
<b>KOMPOZİSYON</b>	*Farklı parçaların bir bütün olarak algılanması, süreklilik, strüktürde güvenlik ve sağlamlık ile kullanıcı üzerinde pozitif duygular uyanmaktadır.



**Tablo 4.** Aidiyet Kavramları Üzerinden Mekânı Okumak. Antoine Predock, Doudna Güzel Sanatlar Merkezi/ABD

	
<b>YAPI</b>	*Üniversite ve bölge halkının ortak kullandığı bir sanat merkezidir. *Tiyatro, müzik, stüdyo, ofisler, çalışma alanları gibi birçok farklı birimi bünyesinde barındıran çok kapsamlı bir yapıdır.
<b>AİDİYET İLİŞKİSİ (Birey/Çevre/Süreç)</b>	*Yapının bünyesindeki farklı disiplinler ile farklı sanatçılar ve dünyanın dört bir yanından izleyicisi ile etkileşim halindedir. *Her sanatsavere ve sanatçıya hitap eden alanların bulunması yapı ile kullanıcıların fiziksel etkileşimini desteklemektedir. *Sanat söz konusu olduğunda soyut kavramlar da devreye girebilmektedir. Bu bakış açısıyla yapı ile kullanıcı kavramsal altyapı çerçevesinde bağ kurabilmektedir. *Sanatlar ve Bilim Koleji'nin bir parçası olan sanat merkezi, öğrencilerin yaratıcılıklarını desteklemek ve teşvik etmek adına farklı bir sanat sanat merkezi ile de iş birliği yapmaktadır. Topumlarda grupça yapılan eylemler, aidiyeti destekleyen bir unsurdur.
<b>FORM</b>	*Açıların oluşturduğu alanlar ile mekânlar tanımlanmıştır. *Geometrik formlar işlevsel biçimde kullanılmıştır. *Soyut formlar ile farklı yorumlara açık bir yapıdır.
<b>BİÇİM</b>	*Geometrik açılal biçimlerin farklı yönelimleri ile dinamik bir yapıdır. *Biçim ve işlev birbirini takip etmektedir.
<b>RENK</b>	*Kırmızı çalışma alanı ile yaratıcılık desteklenmektedir. *Kırmızı renk ile mekân algısı güçlenmektedir. *Renkler ile farklı işlevdeki alanlar ve yüzeyler tanımlanmıştır.
<b>DOKU</b>	*Yapının genelinde endüstriyel malzeme ile yapay doku hakimdir. *Yumuşak, sert dokular alanların işlevine göre kullanılmıştır.
<b>MALZEME</b>	*Malzeme kullanımı ile tasarım öğeleri üzerinden kavramsal altyapı desteklenerek, kullanıcının deneyimleyebileceği bir mekân hedeflenmiştir. *İç avluda kullanılan renkli cam yüzeyler ile kristal bir yapıda yaşamış hissi verilmektedir. *Mekânda yer yer kullanılan aynalar ile kullanıcı varlığı ve yokluğu deneyimlemektedir. *Orta Batı tahlil asansörlerine atıfta bulunan bakır kaplamalı tiyatro, kültüre atıfta bulunmaktadır.
<b>IŞIK</b>	*Yapıdaki açılal yerleşimler ile gün ışığı mekânın geneline hakimdir. Doğal ışık ve yapay ışık birlikte kullanılmaktadır.
<b>KOMPOZİSYON</b>	*Düzensizlik içinde düzen vardır. * Farklı açılal elde edilen ritimsel hareket yapıyı oluşturmaktadır.

## 6. SONUÇ

Mimari yapılarda mekân algısını etkileyen tasarım öğeleri, yapının dış kabuğu ile birlikte iç yapısını da şekillendirmektedir. Tasarım öğelerinin bilinçsiz kullanımı, yapının bulunduğu çevrenin dokusuyla tezatlığa sebep olmakta, aynı zamanda da yapıyı kimliksizleştirmektedir. Yapının bulunduğu çevreye entegre olmaması anlam karmaşasına sebep olmakta, bunun sonucunda ise kültürel aktarım aracı olan yapıyı etkisiz kılmaktadır.

Geçmişten bugüne kültürel sembolleri tasarım öğeleri üzerinden aktaran yapılar, geçmiş ile bugünü harmanlayan bir üsluba sahip olmalıdır. Ne geçmişten bütünüyle kopmalı, ne de bugünün şartlarına göz yummalıdır. Bu iki birliğin dengesiz kullanımı, mekân ve birey aidiyet hissini sarsan bir durum haline gelmektedir. Yapı ve çevre etkileşimindeki bu uyumsuzluk, kullanıcı ve aidiyet ilişkisi üzerinde de olumsuz etkiler yaratacağı için dikkat edilmesi gereken önemli bir konudur.

Mekân algısını oluşturan tasarım öğelerinin fiziksel ve duygusal etkilerinin evrensel bir gerçekliğe sahip olması yanında, geçmişle bugünü birbirine bağlayan semboller olarak da yapıda görülmesi bir gerekliliktir. Tasarım öğeleri, mekân algısını etkileyen faktörler olarak evrensel gerçeklikte ele alınmalı, hem de kültürel bağlılık ve bugünün şartları içerisinde kurgulanmalıdır. Bunun sonucunda ise çok yönlü ele alınan tasarım süreci, birey, çevre, süreç faktörlerini de içeren bir yapı haline gelerek, kullanıcının yapıyı yaşamayı ve etkileşime girmesi ile birlikte aidiyet duygusunu pekiştirecektir. Bu durum kalıcı yapılar için oldukça önemlidir.

Bu çalışma, mekân, birey ve aidiyet ilişkisinde genel bir sonuca ulaşmayı hedeflemekte fakat yine de tasarım öğelerinin ve kültürel biçimlenişin yapılara yansımaları, toplumdan topluma farklılık gösterebilmektedir. Örneğin beyaz renk birçok toplumda saflığı ve masumiyeti simgelerken, bazı toplumlarda ise ölümü temsil etmesi bu farklılığa örnektir. Bu nedenle net bir sonuca varabilmek adına her toplumu kendi dinamikleri içerisinde değerlendirmek ve o toplumun tasarım anlayışını irdelemek gerekmektedir. Tek bir çalışma kapsamında mümkün olmayan bu durum, bundan sonra yapılacak çalışmalara ışık tutması ve yol haritası çizmesi bakımından oldukça önemlidir. Çalışmanın esas amaçlarından biri, tasarıma başlamadan önce her toplumu kendi kültürel oluşumu içerisinde değerlendirmenin ve tasarım sürecine bütüncül yaklaşımın önemini vurgulamaktır.

Mekân algısını etkileyen faktörlerin aidiyet kavramını oluşturan dinamikler ile birlikte kullanımının mekân-birey arasındaki bağı güçlendirmesi, çalışmanın hipotezini oluşturmaktadır. Kapsam doğrultusunda incelenen örnekler, farklı kültürlerde ve farklı işlevlerde yapılar olmasıyla ele alınmıştır. Araştırmanın akışını oluşturan başlıkla ve hedeflenen sonuç çerçevesinde irdelenen örnekler üzerinden hipotez sınanmıştır.

Hipotezin sınanması sonucunda mekân algısını etkileyen tasarım öğelerinin algıyı değiştirdiği ortaya çıkmış, kullanıcı üzerindeki duygusal etkileri gözlenmiştir. Örneklerde, birey, çevre, süreç faktörlerinin yapıda tasarım ürünü olarak kullanılması aidiyet duygusunu destekleyen kavramlar olarak görülmektedir. Yapılarda formu oluşturan biçimin çizgisel hareketinin algısal etkileri vardır. Amorf formlar sakinlik ve dinginlik, sivri formlar tedirginlik, açısız formlar ise dinamik bir etkiye sahiptir. Renklerin toplumdan topluma değişen sembolik anlamları haricinde, kullanıcı üzerindeki psikolojik etkilerine rastlanmaktadır. Örneğin kırmızı renk canlılık verirken, yapılarda yoğunluğu arttıkça huzursuz ve tedirgin edici etkisi görülmektedir. Mekân algısını etkileyen tasarım öğelerinin fiziksel ve duygusal etkileri yanı sıra, tarihsel çağrışımları da vardır. Kullanıcının parçası olduğu toplumda, geçmişten bugüne uzanan kültürel olayların tasarım öğeleri ile sembolik kullanımı (renk, doku, malzeme, ışık) ile aidiyet duygusu güçlenmektedir. İncelenen örneklerin analiziyle, yapılarda doku ve malzemenin kültürel etkileşim aracı olarak kullanıldığı görülmektedir. Geçmişe ait kültürel sembollerin kullanıldığı yapıların, bugünün teknolojik öğelerinin tasarım sürecine dahil edilmesiyle oldukça işlevsel yapılar ortaya çıkmaktadır.

**KAYNAKÇA**

- Akyiğit, H. (2021). Eşyaların Mekân Aidiyeti ve Sosyo-Mekânsal Davranışlarla İlişkisi: Sakarya'da Suriyeli Girişimciler. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(9), 55-65. <https://doi.org/10.18506/anemon.819373>.
- Alici, N. ve Göker Paktaş, M. (2020). İç Mekânda Renk Algısı ve Psikolojiye Etkileri. *Modular Journal*, 3(1), 89-105.
- Alpegemen, İ. E. (2019). *Aidiyet Duygusu Açısından Konut Mekân ve Donatı Tercihlerinde Mesleğe Bağlı Değişkenler*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. (585958), Tobb Etü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tobb Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi.
- Aslan, F., Aslan, E., & Atik, A. (2015). İç Mekânda Algı. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 5(11), 139-151.
- Aydınlı, S. (1986). *Mekânsal Değerlendirmede Algısal Yargılara Dayalı Bir Model*. Doktora Tezi, (14023), İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Aydıntan, E. (2001). *Yüzey Kaplama Malzemelerinin İç Mekân Algısına Anlamsal Boyutta Etkisi Üzerine Deneysel Bir Çalışma*. Yüksek Lisans Tezi, (109841), Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Aytem, N. M. (2005). *Mimari Mekânda Renk, Form ve Doku Değişkenlerinin Algılanması*. Yüksek Lisans Tezi, (2704), İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Ching, F. (2002). *Mimarlık: Biçim, Mekân ve Düzen*. (2. Baskı). Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.
- Çalışkan, N., & KILIÇ, E. (2014). Farklı Kültürlerde ve Eğitimsel Süreçte Renklerin Dili. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(3), 69-85.
- Çomak, S. D. (2020). *İç Mekân Tasarımında Bitirme Öğelerinin İnsan Psikolojisine ve Mekân Algısına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dinçer, A. (2011). *Konutlarda Mekân Tasarımı Kriterlerinin görsel Algılama Açısından İncelenmesi*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. (299278), Haliç Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Dizman, O. K. (2015). *Geçişlilik Kavramının Mekâna Anlamsal ve Simgesel Yansımaları*. (Yüksek Lisans Tezi). Yakın Doğu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Eedgü, E. (2021). Hayatta Kalma Güdüsü: Bir Mekânsal Algı Süreci. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 19(1), 217-241.
- Göler, S. (2009). *Biçim, Renk, Malzeme, Doku ve Işığın Mekân Algısına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. (2053), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Hacısalıhoğlu, A. (2004). *Mimarlık ve İçmimarlıkta Malzeme Öğesine Genel Bakış*. Yüksek Lisans Tezi. (149095). Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Kaptan, B. (1997). *İç Mimaride Form-Mekan İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. (1218899), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Anadolu Üniversitesi.
- Kaptan, B. (2004). Temel Tasarımda Form ve Form Biçimlendirilmesine Bir Yaklaşım. *Anadolu Sanat*(15), 81-89.
- Kavut, İ. E. ve Alici, N. (2021). 1920–1945 Akımlar Dönemi Kapsamında İç Mimarlıkta Form. *Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi*, 6(2), 621-637.
- Özen, A. (2006). Mimari Sanal Gerçeklik Ortamlarında Algı Psikolojisi. *Bilgi Teknolojileri Kongresi IV, Akademik Bilişim 2006*. Denizli .
- Tanrıkut, B. (2019). *Mekânsal Algıyı Etkileyen Tasarım Parametreleri ve Marka Kimliği İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Uslu, Ö. ve Yalçın, G. (2020). Görsel Algı Bağlamında Mekân Tasarım Bileşenlerinin İncelenmesi-Adana Arkeoloji Müzesi. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 232-244.
- Usta, G. (2020). Mekân ve Yer Kavramlarının Anlamsal Açından İrdelenmesi. *The Turkish Online Journal of Design*, 10(1), 25-30.
- Yazıcıoğlu, D. A. ve Meral, P. S. (2011). İç Mekân Tasarımının Kurum Kimliğine Uygunluğunun Ölçülmesine Yönelik Yöntem Önerisi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*(1), 111-131.

**İnternet Kaynakları**

- Montessori. (2013). [http://www.montessori-cosmos.ru/download/polosi\\_dlya\\_virizaniya.pdf](http://www.montessori-cosmos.ru/download/polosi_dlya_virizaniya.pdf)
- Archdaily.(2016).<https://www.archdaily.com/784993/ad-classics-kiasma-museum-of-contemporary-art-steven-holl-architects>
- Berned. (t.y.). <https://www.berned.com/en/sculpture/project-mu-ma-155c231/>
- Archdaily. (2021). <https://www.archdaily.com/973096/town-hall-of-gembloux-demogo>
- Metalocus. (2015). <https://www.metalocus.es/en/news/house-dior-seoul-christian-de-portzamparc>
- Bosjes. (2024). <https://bosjes.co.za/bosjes-chapel/>
- Melamassana. (t.y.). [https://www.escolamassana.cat/en/the-school\\_2858](https://www.escolamassana.cat/en/the-school_2858)
- Metalocus.(2014).<https://www.metalocus.es/en/news/chapel-nanjing-wanjing-garden-azl-architects>
- Archello. (t.y.). <https://archello.com/project/living-foz>
- Archdaily.(2020).<https://www.archdaily.com/948293/church-st-fidelis-in-stuttgart-schleicher-ragaller-architekten>
- Pinimg. (t.y.). <https://i.pinimg.com/originals/34/d1/4c/34d14c2221e50fde49f19067df765532.jpg> Snapshot. (t.y.). <https://officesnapshots.com/2024/01/29/mmg-offices-melbourne/>
- Divisare.(2014). <https://divisare.com/projects/261157-Esmee-Buursink-Multifunctional-Center-Klarendal>, Pinimg. (t.y.). <https://i.pinimg.com/originals/c7/6a/93/c76a93f3c6f0ed658cdae57e49a5df7e.jpg>
- Moeding (2021). <https://www.moeding.de/kaleidoscope-london/?lang=en>
- Adriansassoon. (t.y.). <https://www.adriansassoon.com/artists/shouchiku-tanabe/>
- Taketora. (2015). <https://www.taketora.co.jp/diary/2015/09/post-2922.html>
- Purity. (2021). <https://purity.ae/products/decastelli-surfaces/>
- Pinimg. (t.y.). <https://i.pinimg.com/564x/4c/d1/89/4cd18997e0ca400874b3836efd9c32d1.jpg>
- Perfectdailygrind.(2024).[https://perfectdailygrind.com/wpcontent/uploads/2020/04/HOLA-COFFEE\\_5\\_editada-683x1024-1.jpg](https://perfectdailygrind.com/wpcontent/uploads/2020/04/HOLA-COFFEE_5_editada-683x1024-1.jpg)
- Pinimg. (t.y.). <https://i.pinimg.com/564x/d5/bf/0a/d5bf0a65af39cca75a03c3059d2c38eb.jpg>
- Pinimg. (t.y.). <https://i.pinimg.com/originals/cd/76/ad/cd76ad6c65a0afb06127d7a45fc130ff.jpg>
- Pinimg. (t.y.). <https://i.pinimg.com/originals/a2/a8/f9/a2a8f99b86bac78f83e6b302239f98c8.jpg>
- Topipittor (t.y.). <https://www.topipittori.it/en/topipittori/spazi-lesperienza>,
- Archdaily. (2018). <https://www.archdaily.com/889042/office-design-in-ho-chi-minh-city-07beach-plus-studio-happ>
- Pinimg. (t.y.).<https://i.pinimg.com/564x/a2/1d/e9/a21de95ebada7c47b32ed1309fa2f8ae.jpg> Fubiz. (2017). <https://www.fubiz.net/en/2017/07/19/spatial-interactions-by-jeroen-peters-2/>
- Pinimg.(t.y.).<https://i.pinimg.com/564x/f1/e1/31/f1e1319a3bb8093419a183e5e457642e.jpg>
- Architecturaldigest.(2014).<https://www.architecturaldigest.com/gallery/the-new-architecture-of-qatar>
- Contemporist.(2017).Contemporist Web Sitesi: <https://www.contemporist.com/examples-of-colored-glass-in-modern-architecture/>
- Frameweb. (2014). <https://frameweb.com/article/catch-as-catch-can-by-daniel-buren>
- Arga. (2016). [https://arqa.com/en/\\_arqanews-archivo-en/new-mosque-in-abu-dhabi.html](https://arqa.com/en/_arqanews-archivo-en/new-mosque-in-abu-dhabi.html)
- Pinimg. (t.y.). <https://i.pinimg.com/originals/c5/87/7f/c5877f08b31c633b0d29e990b16ad2ba.jpg>
- Pinimg. (t.y.). <https://i.pinimg.com/originals/cc/a1/ad/cca1ad2af02103278527b1201436cc31.jpg>
- Pinimg. (t.y.). <https://i.pinimg.com/originals/0b/54/e6/0b54e6741c8ebc90ee3b2559fd924e48.jpg>
- Pinimg. (t.y.). <https://i.pinimg.com/564x/5f/0e/d1/5f0ed1dbdf58a2ee13c9143ec525dd65.jpg>
- Pinimg. (t.y.). <https://i.pinimg.com/originals/18/a8/ac/18a8ac5b43ba774eadb991e5469459a6.jpg>
- Pinimg. (t.y.). <https://i.pinimg.com/originals/b7/5a/97/b75a972bad7744fe977f34768d2df375.jpg>